

ПРОГРАМА САМОПІДГОТОВКИ СЛУХАЧІВ

з питань пожежної безпеки

для посадових осіб підприємств, установ та організацій,
до обов’язків яких належить виконання заходів пожежної безпеки

Розширений навчально-методичний матеріал до затвердженої програми навчання

КИЇВ • 2026

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Цю програму самопідготовки розроблено як розширений навчально-методичний матеріал до навчально-тематичного плану та програми навчання з питань пожежної безпеки посадових осіб підприємств, установ та організацій. Вона зберігає структуру семи навчальних тем затвердженої програми та доповнює їх поясненнями, практичними акцентами, алгоритмами самоперевірки і завданнями для застосування знань на власному об’єкті.

Самопідготовка не зводиться лише до читання нормативних документів. Її завдання - допомогти слухачеві співвіднести загальні вимоги пожежної безпеки з реальними умовами роботи: розташуванням шляхів евакуації, станом електрообладнання, наявністю систем протипожежного захисту, первинних засобів пожежогасіння, порядком оповіщення та взаємодії з пожежно-рятувальними підрозділами.

> **!** **ВАЖЛИВО** Самопідготовка є засобом підготовки та закріплення знань і не підміняє організоване навчання та підсумкову перевірку знань, передбачені затвердженою програмою навчального центру.

Мета та очікувані результати

Мета самопідготовки - підвищити рівень пожежно-технічних знань, поглибити розуміння організаційних і технічних заходів пожежної безпеки та сформувати впевнений, послідовний алгоритм дій у разі пожежі.

Після опрацювання матеріалу слухач повинен знати

- основні вимоги законодавства України з питань пожежної безпеки та роль посадових осіб у їх виконанні;
- типові причини виникнення пожеж і базові організаційні заходи щодо їх попередження;
- вимоги до утримання територій, будівель, приміщень, шляхів евакуації та засобів протипожежного захисту;
- порядок сповіщення про пожежу, евакуації людей та взаємодії з аварійно-рятувальними і пожежними підрозділами;
- призначення і загальні правила безпечного використання первинних засобів пожежогасіння.

Після опрацювання матеріалу слухач повинен уміти

- організовувати виконання заходів пожежної безпеки у межах посадових повноважень;
- виявляти типові порушення протипожежного режиму та визначати першочергові коригувальні дії;
- оцінювати доступність шляхів евакуації, засобів пожежогасіння та інформації для виклику екстрених служб;
- відтворювати чіткий алгоритм дій у разі задимлення або пожежі, не створюючи додаткової небезпеки для себе та інших.

Рекомендований порядок самопідготовки

1	**ОПРАЦЮВАТИ**	прочитати зміст теми, виділити ключові вимоги та терміни.
2	**СПІВВІДНЕСТИ**	визначити, як відповідні вимоги реалізовані на власному об’єкті.
3	**ПЕРЕВІРИТИ**	провести короткий візуальний самоаудит або виконати практичне завдання.
4	**ЗАКРІПИТИ**	відповісти на питання для самоконтролю та позначити теми, які потребують повторення.

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Затверджена програма передбачає 8 навчальних годин: 7 годин на опрацювання тематичного плану та 1 годину на підсумковий контроль. Під час самопідготовки доцільно працювати блоками: основний матеріал - практичне завдання - самоконтроль.

№	Тема	Год.
1.1	Законодавство у сфері пожежної безпеки	1
1.2	Заходи пожежної безпеки на підприємстві, в установі, організації	1
1.3	Заходи пожежної безпеки на робочому місці	1
1.4	Порядок подання і реєстрації декларації відповідності матеріально-технічної бази	1
1.5	Системи протипожежного захисту	1
1.6	Засоби пожежогасіння, протипожежне устаткування та інвентар	1
1.7	Заходи пожежної безпеки в побуті. Дії під час пожежі	1
2	**Підсумкова перевірка знань (залік)**	**1**

РЕКОМЕНДОВАНИЙ РЕЖИМ Для кожної навчальної години орієнтовно: 35-40 хвилин на опрацювання матеріалу, 10-15 хвилин на практичне завдання та 5-10 хвилин на самоконтроль.

1.1 ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ

Мета теми. Сформувати розуміння системи вимог пожежної безпеки, обов'язків посадових осіб, державного нагляду та відповідальності за порушення.

Основа теми за затвердженою програмою: основні положення Кодексу цивільного захисту України; правила, інструкції, положення, накази та інші документи; порядок перевірок; відповідальність; розподіл суб'єктів господарювання за ступенями ризику.

1. Нормативна основа пожежної безпеки

Пожежна безпека на об'єкті забезпечується не одним документом, а сукупністю вимог законодавства, правил, будівельних норм, стандартів та локальних документів підприємства. Для посадової особи важливо не лише знати назви нормативних актів, а розуміти, які саме вимоги стосуються її ділянки роботи та які організаційні рішення мають бути прийняті керівником або відповідальною особою.

Під час самопідготовки доцільно сформувати власну «карту документів»: загальнодержавні акти, галузеві вимоги, накази по підприємству, інструкції про заходи пожежної безпеки, документи щодо навчання працівників, експлуатації систем протипожежного захисту та первинних засобів пожежогасіння. Конкретний склад документів залежить від виду діяльності та характеристик об'єкта.

2. Розподіл відповідальності на підприємстві

Організація пожежної безпеки починається з чіткого визначення відповідальних осіб та їхніх повноважень. Працівник має розуміти, хто відповідає за протипожежний стан будівлі або приміщення, хто організовує навчання, хто контролює справність обладнання та систем, а хто приймає рішення у разі виявлення порушень. Відсутність такого розподілу часто призводить до ситуації, коли проблему бачать усі, але ніхто не вважає її своєю відповідальністю.

3. Державний нагляд, перевірки та ступінь ризику

Затверджена програма передбачає вивчення основних вимог і порядку проведення перевірок суб'єктів господарювання, а також принципів віднесення їх до відповідного ступеня ризику. Для самопідготовки важливо розуміти логіку контролю: оцінюється не лише наявність документів, а фактичний стан пожежної безпеки, працездатність систем, доступність евакуаційних шляхів і готовність персоналу діяти у разі пожежі.

4. Відповідальність за порушення

Порушення вимог пожежної безпеки може мати дисциплінарні, адміністративні, цивільно-правові або кримінально-правові наслідки залежно від характеру порушення та його наслідків. Для посадової особи ключовим є принцип належної організації: виявлені порушення потрібно фіксувати, визначати відповідальних за усунення, встановлювати строки та контролювати виконання.

Практичний чек-лист

- ☐ Визначено особу/осіб, відповідальних за пожежну безпеку на моєму об'єкті або ділянці.
- ☐ Я знаю, де зберігаються чинні інструкції та накази з питань пожежної безпеки.
- ☐ Я можу назвати локальні вимоги, які безпосередньо стосуються мого робочого місця.
- ☐ Я знаю порядок повідомлення керівництва про виявлене порушення.
- ☐ Я перевіряю актуальність нормативних актів за офіційними джерелами.

✓ **ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ** Складіть на одній сторінці перелік основних документів з пожежної безпеки, що діють на вашому об’єкті. Навпроти кожного документа зазначте, хто відповідає за його виконання та де він доступний працівникам.

Питання для самоконтролю

1. Які групи нормативних і локальних документів формують вимоги пожежної безпеки на об’єкті?
2. Які основні обов’язки посадових осіб щодо організації пожежної безпеки?
3. Чому фактичний стан об’єкта має таке саме значення, як наявність документів?
4. Для чого суб’єкти господарювання розподіляються за ступенями ризику?
5. Які дії слід виконати після виявлення порушення пожежної безпеки?

1.2 ЗАХОДИ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ, В УСТАНОВІ, ОРГАНІЗАЦІЇ

Мета теми. Навчитися бачити основні пожежні ризики на об’єкті та організовувати системний контроль за територією, приміщеннями, шляхами евакуації і джерелами протипожежного водопостачання.

Основа теми за затвердженою програмою: основні причини пожеж; вимоги до території, протипожежних розривів, водопостачання, будівель, споруд, приміщень та шляхів евакуації; дії посадових осіб при порушеннях; виклик пожежної охорони; мета та завдання добровільної пожежної дружини.

1. Типові причини виникнення пожеж

Затверджена програма звертає увагу на несправність обладнання, порушення правил виконання вогневих робіт, необережне поводження з вогнем, несправність електроустановок та неправильне користування електронагрівальними приладами. Для посадової особи ці причини слід розглядати як напрями постійного контролю: технічний стан, дисципліна персоналу, правильність організації робіт і своєчасне усунення небезпечних умов.

2. Територія та під’їзди

Територія має утримуватися так, щоб не створювати перешкод для евакуації та роботи пожежно-рятувальних підрозділів. Необхідно контролювати, щоб проїзди й проходи залишалися вільними, доступ до джерел протипожежного водопостачання, недопущення захаращення та накопичення горючих відходів у небезпечних місцях. Тимчасові роботи, складування матеріалів або паркування не повинні блокувати критично важливі під’їзди і проходи.

3. Будівлі, приміщення та шляхи евакуації

Шляхи евакуації повинні залишатися придатними для швидкого і безпечного виходу людей. Під час самоаудиту слід оцінити, чи не захаращені коридори та сходові клітки, чи можна безперешкодно відчинити евакуаційні двері, чи зрозуміло працівникам, куди рухатися, та чи доступні візуальні вказівники й плани евакуації там, де вони передбачені. Особливу увагу слід приділяти приміщенням з великою кількістю людей або обмеженою видимістю.

4. Протипожежне водопостачання та доступ до засобів захисту

Посадова особа повинна розуміти, які джерела протипожежного водопостачання є на об’єкті або поруч з ним, і не допускати блокування доступу до них. Аналогічно, вогнегасники, пожежні крани та інший інвентар мають залишатися доступними, позначеними та придатними до використання. Будь-яке перепланування, ремонт або тимчасове складування необхідно оцінювати з погляду доступності засобів протипожежного захисту.

5. Реагування на порушення та роль добровільних формувань

Якщо посадова особа виявила порушення, її завдання - не обмежитися усним зауваженням, а забезпечити передачу інформації відповідальній особі, визначення способу усунення та контроль результату. Затверджена

програма також передбачає розуміння мети і завдань добровільної пожежної дружини. На підприємствах, де таке формування створене, слухачеві необхідно знати порядок його залучення, свою роль та межі повноважень.

Практичний чек-лист

- ☐ Проїзди, проходи та підходи до будівель не захаращені.
- ☐ Шляхи евакуації та виходи доступні і не використовуються для складування.
- ☐ Доступ до вогнегасників, пожежних кранів та джерел водопостачання не перекритий.
- ☐ Горючі матеріали та відходи зберігаються у визначених місцях.
- ☐ Працівники знають, як повідомити про пожежу та де зустріти пожежно-рятувальні підрозділи.

✓ **ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ** Проведіть 10-хвилинний візуальний самоаудит своєї ділянки. Зафіксуйте щонайменше три ризики або підтвердіть їх відсутність за напрямами: евакуація, електрообладнання, зберігання матеріалів, доступ до вогнегасників, під'їзди/проходи.

Питання для самоконтролю

1. Які групи причин пожеж потрібно контролювати на підприємстві?
2. Що необхідно перевірити на шляхах евакуації?
3. Чому доступ до джерел водопостачання і засобів пожежогасіння має бути постійно вільним?
4. Який порядок дій посадової особи після виявлення порушення?
5. Які завдання можуть покладатися на добровільне пожежне формування?

1.3 ЗАХОДИ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ НА РОБОЧОМУ МІСЦІ

Мета теми. Сформувати персональний алгоритм безпечної роботи: до початку зміни, у процесі роботи, у разі небезпечної ситуації та після завершення роботи.

Основа теми за затвердженою програмою: протипожежний режим; правила для конкретного приміщення; можливі причини пожежі, аварії чи вибуху; відключення обладнання та електроустановок; виклик аварійної допомоги; вимоги до електромереж і електрообладнання; заходи до, під час і після роботи.

1. Протипожежний режим на робочому місці

Протипожежний режим - це встановлений на об'єкті порядок, який визначає дозволені та заборонені дії, місця зберігання матеріалів, правила користування обладнанням, порядок прибирання, відключення електроживлення, проведення пожежонебезпечних робіт та дії персоналу у разі пожежі. Слухач має знати не абстрактні вимоги, а конкретні правила свого приміщення або технологічної зони.

2. Електрообладнання як джерело пожежного ризику

Нагрівання контактів, пошкоджена ізоляція, перевантаження мережі, нештатне використання подовжувачів або електронагрівальних приладів можуть створити передумови для займання. Працівник повинен звертати увагу на запах перегрітої ізоляції, іскріння, нестабільну роботу, надмірне нагрівання корпусів, розеток або вилок. При появі таких ознак обладнання слід припинити експлуатувати та повідомити відповідальну особу відповідно до локального порядку.

3. Дії до початку, під час і після роботи

До початку роботи перевіряють відсутність очевидних небезпечних умов і доступ до засобів пожежогасіння та евакуаційного виходу. Під час роботи дотримуються встановленого режиму, не допускають використання несправного обладнання та не залишають небезпечні процеси без нагляду, якщо це заборонено інструкціями. Після роботи вимикають обладнання, яке має бути відключене, прибирають робоче місце та перевіряють відсутність ознак перегрівання, тління або інших небезпечних факторів.

4. Порядок знеструмлення та аварійного відключення

Під час пожежі або аварійної ситуації знеструмлення обладнання може бути необхідним для зниження ризику ураження електричним струмом і поширення пожежі. Водночас такі дії виконуються лише тоді, коли вони передбачені інструкціями, технічно доступні та не створюють загрози для людини. Слухач повинен знати місце розташування штатних органів відключення і не виконувати небезпечних дій з електроустановками без відповідної підготовки та повноважень.

Практичний чек-лист

- ☐ Я знаю, де розташований найближчий евакуаційний вихід і вогнегасник.
- ☐ На робочому місці немає самовільно підключених або явно несправних електроприладів.
- ☐ Я знаю, яке обладнання потрібно відключати після завершення роботи.
- ☐ Я знаю, кому повідомляти про запах горілої ізоляції, іскріння або перегрів.
- ☐ Я розумію, які дії з обладнанням у разі пожежі для мене дозволені, а які - ні.

✓ **ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ** Складіть персональну пам’ятку з трьох блоків: «до початку роботи», «під час роботи», «після закінчення роботи». Додайте місце розташування найближчого вогнегасника, евакуаційного виходу та штатного пристрою відключення обладнання, якщо це входить до ваших повноважень.

Питання для самоконтролю

1. Що входить до поняття протипожежного режиму на робочому місці?
2. Які ознаки можуть свідчити про небезпечний стан електрообладнання?
3. Які перевірки доцільно виконати перед початком і після завершення роботи?
4. Коли відключення обладнання може створити додаткову небезпеку?
5. Які дії слід виконати при виявленні запаху горілої ізоляції або іскріння?

1.4 ПОРЯДОК ПОДАННЯ І РЕЄСТРАЦІЇ ДЕКЛАРАЦІЇ ВІДПОВІДНОСТІ

Мета теми. Зрозуміти призначення декларації відповідності матеріально-технічної бази та загальну послідовність її підготовки, подання і реєстрації.

Основа теми за затвердженою програмою: процедура заповнення, оформлення, подання та реєстрації декларації відповідності матеріально-технічної бази вимогам законодавства з питань пожежної безпеки на право початку роботи новоутворених підприємств та початку використання об’єктів нерухомості.

1. Призначення декларації

Декларація відповідності матеріально-технічної бази пов’язана з підтвердженням суб’єктом господарювання відповідності об’єкта встановленим вимогам пожежної безпеки у випадках, визначених законодавством. Для слухача важливо розуміти, що це не формальна «довідка», а документ, який стосується конкретного суб’єкта та конкретного об’єкта використання.

2. Підготовка інформації про об’єкт

Перед оформленням необхідно мати коректні відомості про суб’єкта господарювання та об’єкт: найменування, місцезнаходження, характеристику використання приміщень або будівель, а також іншу інформацію, яку вимагає чинна форма та порядок. Помилки в ідентифікаційних або адресних даних можуть ускладнювати подальшу роботу з документом.

3. Загальна послідовність роботи

- визначити, чи поширюється на конкретний випадок вимога щодо подання декларації;
- перевірити фактичний стан матеріально-технічної бази та наявні документи;
- підготувати дані у формі, передбаченій чинним порядком;
- подати декларацію у встановлений спосіб та перевірити результат її реєстрації;
- зберігати підтвердження та актуальні відомості разом з іншою документацією з пожежної безпеки.

4. Чому необхідно перевіряти актуальну редакцію порядку

Порядок подання декларації, форма документа та випадки її застосування можуть змінюватися. Тому під час фактичного оформлення слід користуватися лише чинною редакцією відповідного нормативного акта та офіційними сервісами. Матеріал цієї теми призначений для розуміння процесу, а не для заміни перевірки чинних вимог перед поданням.

i **ПЕРЕВІРТЕ ЧИННІСТЬ** Перед практичним оформленням декларації звірте актуальну редакцію нормативного акта в офіційному джерелі. У затвердженій програмі наведено нормативну базу в редакції, на дату її складання.

✓ **ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ** З’ясуйте, чи є на вашому підприємстві зареєстрована декларація для об’єкта, де ви працюєте. Випишіть назву об’єкта, адресу, дату реєстрації та місце зберігання підтверджувальної інформації. Якщо декларація не застосовується, зафіксуйте це як питання для уточнення у відповідальної особи.

Питання для самоконтролю

1. Яке призначення декларації відповідності матеріально-технічної бази?
2. Чому декларація повинна бути пов’язана з конкретним об’єктом?
3. Які групи даних потрібно підготувати перед оформленням?
4. Чому перед поданням необхідно перевіряти актуальну редакцію порядку?
5. Де на підприємстві мають бути доступні відомості про реєстрацію декларації, якщо вона застосовується?

1.5 СИСТЕМИ ПРОТИПОЖЕЖНОГО ЗАХИСТУ

Мета теми. Навчитися розрізняти основні системи протипожежного захисту, розуміти їх призначення та знати дії персоналу при спрацюванні.

Основа теми за затвердженою програмою: пожежна сигналізація, спринклерне і дренчерне обладнання, інші установки пожежогасіння (вуглекислотні, пінні, порошкові тощо), система сповіщення людей про пожежу та порядок використання цих засобів.

1. Пожежна сигналізація

Система пожежної сигналізації призначена для раннього виявлення ознак пожежі та формування сигналу про небезпеку. Для персоналу практично важливо знати, як виглядає сигнал «Пожежа», хто отримує повідомлення, де розташований приймально-контрольний прилад або відповідний пост і який локальний порядок дій після спрацювання. Самовільне ігнорування або скидання сигналу без перевірки причин може призвести до втрати часу.

2. Системи оповіщення та управління евакуацією

Оповіщення має забезпечити своєчасне доведення інформації до людей і спрямувати їх до безпечного виходу. На конкретному об’єкті це можуть бути звукові сигнали, мовленнєві повідомлення, світлові покажчики та інші засоби. Слухач має знати, який сигнал застосовується на його робочому місці та як діяти після його отримання.

3. Автоматичні установки пожежогасіння

Спринклерні, дренчерні, газові, пінні, порошкові та інші установки застосовуються залежно від характеристик об’єкта та пожежного ризику. Для працівника головне - розуміти, що автоматична установка не скасовує необхідність повідомлення про пожежу і евакуації людей. У деяких системах перед запуском можуть діяти попереджувальні сигнали; конкретний порядок визначається проєктом, інструкціями та особливостями об’єкта.

4. Готовність систем до роботи

Системи протипожежного захисту мають сенс лише тоді, коли вони знаходяться у працездатному стані. Працівники не повинні самовільно відключати сповіщувачі, перекривати доступ до обладнання або втручатися в налаштування. Виявлені несправності, індикація помилки чи пошкодження необхідно передавати відповідальній особі за встановленим порядком.

Практичний чек-лист

- ☐ Я знаю, чи встановлена на моєму об’єкті пожежна сигналізація.
- ☐ Я розумію, який сигнал або повідомлення означає необхідність евакуації.
- ☐ Я знаю місце розташування основного пульта/приладу або відповідальної особи, що його контролює.
- ☐ Я не блокую і не закриваю обладнання систем протипожежного захисту.
- ☐ Я знаю, кому повідомити про несправність або помилку системи.

✓ **ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ** Визначте, які системи протипожежного захисту встановлені на вашому об’єкті. Запишіть: назву системи, її призначення, який сигнал бачить/чує працівник, кому повідомляти про спрацювання та які перші дії персоналу передбачені локальною інструкцією.

Питання для самоконтролю

1. Яке основне призначення пожежної сигналізації?
2. Чим оповіщення людей відрізняється від автоматичного пожежогасіння?
3. Чому автоматична система не скасовує необхідність виклику пожежно-рятувальних підрозділів?
4. Які дії працівника при отриманні сигналу «Пожежа»?
5. Як слід діяти при виявленні несправності системи протипожежного захисту?

1.6 ЗАСОБИ ПОЖЕЖОГАСІННЯ, ПРОТИПОЖЕЖНЕ УСТАТКУВАННЯ ТА ІНВЕНТАР

Мета теми. Навчитися знаходити наявні засоби пожежогасіння, оцінювати їх доступність і застосовувати лише у безпечних умовах та відповідно до призначення.

Основа теми за затвердженою програмою: призначення та місцезнаходження вогнегасників, внутрішніх пожежних кранів, ємностей з водою, ящиків з піском, стаціонарних установок; порядок утримання та правила використання засобів пожежогасіння й інвентарю.

1. Первинні засоби пожежогасіння

Первинні засоби призначені насамперед для реагування на початковій стадії пожежі, коли осередок ще обмежений, а його гасіння не створює загрози для людини. Працівник повинен заздалегідь знати, де розташовані найближчі вогнегасники, як до них підійти і для яких типів загорянь вони призначені. Необхідно орієнтуватися на маркування та інструкцію конкретного засобу.

2. Загальний безпечний алгоритм використання вогнегасника

- оцінити, чи можна розпочати гасіння без ризику для життя і чи залишається вільним шлях відступу;
- повідомити про пожежу та забезпечити виклик пожежно-рятувальних підрозділів - застосування вогнегасника не повинно затримувати оповіщення;
- зняти вогнегасник, перевірити зовнішній стан і діяти відповідно до інструкції на корпусі;
- спрямовувати вогнегасну речовину на осередок горіння з безпечної відстані, поступово наближаючись лише якщо ситуація контрольована;
- негайно припинити гасіння і залишити небезпечну зону, якщо вогонь швидко поширюється, зростає задимлення або шлях відступу стає небезпечним.

3. Внутрішні пожежні крани та інший інвентар

Внутрішні пожежні крани, пожежні рукави, стволи та інший інвентар використовуються відповідно до підготовки персоналу та локальних інструкцій. Їх не можна захаращувати, використовувати не за призначенням або розукомплектовувати. Самопідготовка має включати візуальне ознайомлення з місцем розташування такого обладнання без порушення пломб і без дій, які можуть вивести його з готовності.

4. Обмеження та небезпечні ситуації

Не кожну пожежу можна безпечно гасити власними силами. Не можна наражати себе на дію токсичного диму, високої температури, вибухонебезпечних факторів або ризик втрати шляху евакуації. Особливу обережність слід проявляти біля електрообладнання під напругою та речовин, для яких неправильний вибір вогнегасної речовини може погіршити ситуацію. За сумніву пріоритетом є евакуація та виклик професійних підрозділів.

Практичний чек-лист

- ☐ Найближчий вогнегасник легко знайти та до нього є вільний доступ.
- ☐ Маркування і коротка інструкція на вогнегаснику читаються.
- ☐ Зовнішній стан не має очевидних пошкоджень або слідів використання.
- ☐ Пожежний кран (за наявності) доступний та не використовуються для сторонніх речей.
- ☐ Я знаю, що евакуація має пріоритет, якщо гасіння стає небезпечним.

✓ **ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ** Знайдіть найближчий до робочого місця вогнегасник і внутрішній пожежний кран (за наявності). Перевірте доступність, маркування та зовнішній стан. Не зривайте пломби та не виконуйте дій, які можуть вивести обладнання з готовності. Запишіть, як швидко ви можете дістатися до засобу і який шлях евакуації залишається за вами.

Питання для самоконтролю

1. Для чого призначені первинні засоби пожежогасіння?
2. Які умови повинні бути виконані перед спробою самостійного гасіння?
3. Чому шлях відступу має залишатися вільним?
4. Які зовнішні ознаки можуть свідчити про необхідність перевірки або обслуговування вогнегасника?
5. Коли необхідно припинити гасіння та евакуюватися?

1.7 ЗАХОДИ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ В ПОБУТІ. ДІЇ ПІД ЧАС ПОЖЕЖІ

Мета теми. Відпрацювати чіткий алгоритм дій від моменту виявлення задимлення або пожежі до прибуття пожежно-рятувальних підрозділів, з безумовним пріоритетом життя і здоров'я людей.

Основа теми за затвердженою програмою: дії при виявленні задимлення чи пожежі; повідомлення аварійно-рятувальних і пожежних підрозділів; зустріч підрозділів; відключення обладнання, комунікацій і вентиляції за необхідності; гасіння наявними засобами; евакуація людей і матеріальних цінностей; дії після прибуття підрозділів; обов'язки членів добровільної пожежної дружини.

1. Перші секунди після виявлення пожежі

Найважливіше - швидко оцінити небезпеку, попередити людей і забезпечити виклик пожежно-рятувальних підрозділів. Не слід витрачати час на з'ясування причин пожежі, пошук керівника або спроби самостійно загасити вогонь, якщо це затримує оповіщення та евакуацію. Порядок дій має бути відомий заздалегідь і закріплений у локальних інструкціях.

2. Повідомлення за номером 101

Під час повідомлення необхідно чітко назвати адресу або орієнтир, що саме горить або де спостерігається задимлення, чи є загроза людям, а також надати контактну інформацію для уточнення. Після виклику важливо організувати зустріч підрозділів, якщо це передбачено і може бути зроблено безпечно, забезпечити відкриття проїздів та повідомити керівника гасіння про особливі небезпеки на об'єкті.

3. Евакуація та поведінка в задимленій зоні

Під час евакуації необхідно рухатися до безпечного виходу за встановленими маршрутами, не повертатися за особистими речами та не створювати тисняву. Якщо звичайний шлях заблокований димом або вогнем, слід використовувати альтернативний безпечний шлях відповідно до плану та вказівок персоналу. У задимленій зоні видимість різко знижується, а продукти горіння можуть бути небезпечнішими за саме полум'я, тому безпечна евакуація має пріоритет над збереженням майна.

4. Відключення обладнання та початкове гасіння

Відключення обладнання, вентиляції, комунікацій або електроустановок виконують лише тоді, коли це передбачено інструкціями, технічно можливо та не потребує входу у небезпечну зону. Первинні засоби пожежогасіння застосовують лише на початковій стадії пожежі, коли є безпечний шлях відступу та відсутні фактори, що загрожують життю. Якщо спроба не дає швидкого результату - необхідно припинити гасіння та евакуюватися.

5. Дії після прибуття пожежно-рятувальних підрозділів

Після прибуття підрозділів необхідно передати інформацію про місце пожежі, можливу наявність людей у небезпечній зоні, особливості планування, небезпечні речовини, стан електропостачання та інші фактори, які

можуть впливати на гасіння. Подальші дії працівників виконуються відповідно до розпоряджень керівника гасіння пожежі та локальних планів.

6. Пожежна безпека в побуті

У побуті основними напрямами профілактики залишаються справний стан електроприладів і мереж, обережне поводження з відкритим вогнем, недопущення залишення небезпечних процесів без нагляду, безпечне використання опалювальних та нагрівальних приладів і недоступність джерел вогню для дітей. Домашній алгоритм дій має бути таким само простим: попередити людей, викликати 101, залишити небезпечну зону та не повертатися до неї без дозволу рятувальників.

! **АЛГОРИТМ ДІЙ** ПОБАЧИВ НЕБЕЗПЕКУ → ПОПЕРЕДИВ ЛЮДЕЙ → 101 → ЕВАКУАЦІЯ → безпечне відключення/гасіння лише за можливості → ЗУСТРІЧ ПІДРОЗДІЛІВ → передача інформації.

✓ **ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ** Складіть алгоритм дій саме для вашого об’єкта: хто повідомляє 101, як запускається оповіщення, де основний і запасний виходи, хто зустрічає пожежно-рятувальні підрозділи, яке обладнання можна безпечно відключити та де збираються евакуйовані.

Питання для самоконтролю

1. Які дії є першочерговими після виявлення задимлення або пожежі?
2. Яку інформацію необхідно повідомити під час виклику за номером 101?
3. Чому не можна затримувати евакуацію заради гасіння або збереження майна?
4. За яких умов допустиме застосування первинних засобів пожежогасіння?
5. Яку інформацію слід передати пожежно-рятувальним підрозділам після їх прибуття?

3. ПІДГОТОВКА ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Після завершення семи тем слухачеві рекомендовано повторити матеріал за переліком питань, визначеним затвердженою програмою. Для кожного питання варто підготувати не лише теоретичну відповідь, а й короткий приклад застосування на власному об’єкті.

1	Вимоги до розміщення первинних засобів пожежогасіння.
2	Експлуатація первинних засобів пожежогасіння.
3	Вимоги до розміщення зовнішнього водопостачання.
4	Експлуатація зовнішнього та внутрішнього водопостачання.
5	Вимоги до розміщення внутрішнього водопостачання.
6	Експлуатація внутрішнього водопостачання.
7	Вимоги до розміщення та експлуатація пожежної сигналізації.
8	Вимоги до розміщення та експлуатація стаціонарних установок пожежогасіння.

9	Вимоги та умови створення добровільних пожежних формувань.
10	Вимоги пожежної безпеки до приміщень, будівель, споруд.
11	Вимоги до шляхів евакуації.
12	Організація та порядок проведення перевірок суб’єктів господарювання.
13	Принципи розподілу суб’єктів господарювання на ступені ризику від провадження господарської діяльності.
14	Порядок оформлення, подання і реєстрації декларації відповідності матеріально-технічної бази вимогам законодавства з питань пожежної безпеки.
15	Вимоги до систем протипожежного захисту.
16	Порядок здійснення навчання з питань пожежної безпеки.

✓ **САМОПЕРЕВІРКА ГОТОВНОСТІ** Перед заліком переконайтеся, що можете без підказки пояснити алгоритм дій при пожежі, показати найближчий евакуаційний вихід і вогнегасник, назвати відповідальну особу та описати встановлену на об’єкті систему оповіщення.

4. НОРМАТИВНА ТА НАВЧАЛЬНА ОСНОВА

Нижче наведено перелік нормативно-правових актів і нормативних документів, передбачених затвердженою програмою навчання. Перед практичним застосуванням конкретної норми необхідно перевіряти чинність документа та його актуальну редакцію в офіційних джерелах.

- Кодекс цивільного захисту України.
- Кодекс України про адміністративні правопорушення.
- Кримінальний кодекс України.
- Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».
- Правила пожежної безпеки в Україні.
- Постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2013 № 444 «Порядок здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях».
- Постанова Кабінету Міністрів України від 05.09.2018 № 715 щодо критеріїв ризику і періодичності заходів державного нагляду у сфері техногенної та пожежної безпеки.
- Постанова Кабінету Міністрів України від 05.06.2013 № 440 щодо подання і реєстрації декларації відповідності матеріально-технічної бази.
- Постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2013 № 564 щодо функціонування добровільної пожежної охорони - у редакції, зазначеній у затвердженій програмі.
- ДБН В.2.5-56:2014 «Системи протипожежного захисту».
- ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій».
- ДБН В.1.1-7:2016 «Пожежна безпека об’єктів будівництва. Загальні вимоги».
- ДБН В.2.2-9-2009 «Громадські будинки та споруди. Основні положення».
- ДСТУ Б В.2.5-38:2008 щодо улаштування блискавкозахисту будівель і споруд.
- ДСТУ Б В.1.1-36:2016 щодо визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою.
- НПАОП 40.1-1.32-01 «Правила будови електроустановок. Електрообладнання спеціальних установок».

Офіційна база законодавства: zakon.rada.gov.ua

> **ПРИМІТКА** Перелік відтворює нормативну основу, зазначену в затвердженій програмі. Якщо назву, номер, редакцію або чинність документа було змінено після затвердження програми, для практичної роботи застосовується чинне законодавство.

5. КОНТАКТИ ТА ЗВОРОТНИЙ ЗВ’ЯЗОК

З питань організації навчання, перевірки знань та отримання додаткових методичних матеріалів звертайтеся до Українського навчального центру «Захисник» ГО «Добровільна пожежна охорона міста Києва».

САЙТ	vfd.org.ua
E-MAIL	vdf.kyiv@gmail.com
ТЕЛЕФОН	+380 (63) 682-58-90
АДРЕСА	01004, м. Київ, вул. Євгена Чикаленка, 25